Anu Castaneda

24.9.2018

Eduskunnan tarkastusvaliokunta

Tarkastusvaliokunnan kuulemistilaisuus 25.09.2018

Lausuntopyyntönne O 10/2017 vp

Lausunto kotouttamisen toimivuudesta

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL) kiittää mahdollisuudesta antaa lausunto ja tulla kuulluksi kotouttamisen toimivuutta koskien.

Kysymyksen tarkastelussa tulee huomioida maahan muuttaneen väestön heterogeenisyys, mikä heijastuu vahvasti myös työllisyyteen. Työllisyys on hyvää tietyillä ryhmillä, erityisesti OECD-maista ja työperusteisesti Suomeen muuttaneilla sekä korkeasti koulutetuilla henkilöillä, vaikkakin heillä havaitaan usein ylikouluttautuneisuutta Suomessa tekemäänsä työhön nähden. Työllistyminen on sen sijaan vaikeampaa ja hitaampaa monilla kehittyvistä maista Suomeen muuttaneilla, erityisesti naisilla, mutta työllistyminen kestää usein vuosia myös miehillä. Suomessa tehdystä laadukkaasta ja jo laajamittaisesta maahan muuttaneeseen väestöön kohdistuvasta tutkimuksesta tiedetään, että maahan muuttaneilla, myös pakolaistaustaisilla sekä heikommin työllistyneillä naisilla, halu tehdä työtä on suuri. Kotouttamisessa ollaan siis työllisyyden näkökulmasta onnistuttu joiltain osin paremmin ja joiltain osin selvästi heikommin. Työllistymisen ja muun osallisuuden tukeminen on tärkeää paitsi henkilön itsensä ja yhteiskunnan, myös ylisukupolvisten vaikutusten vuoksi.

Lausunto fokusoituu pyynnön mukaisesti tärkeimpien toimenpiteiden määrittelyyn, joilla edistetään maahan muuttaneiden henkilöiden työllistymistä ja työelämävalmiuksia samalla edistäen heidän kotoutumistaan suomalaiseen yhteiskuntaan. Keskeiset toimenpiteet voidaan jakaa niiden palvelujen kehittämiseen, jotka kohdistetaan maahan muuttaneisiin henkilöihin, sekä niihin, jotka kohdistetaan muulla tavoin Suomessa vallitseviin järjestelmiin. Näistä edeltävien kehittäminen on Suomessa monilta osin jo pitkällä, kun jälkimmäiset ovat vielä monilta osin puutteellisia.

Maahan muuttaneille kohdistettavien palvelujen kehittämistoimenpiteet

- Maahan muuttaneisiin kohdistuvia palveluja on jo paljon ja suuri osa niistä on toimivia, mutta **kokonaisvaltainen ohjaus palveluihin ja palvelujärjestelmää vasta vähän tuntevan henkilön tukeminen palvelupoluilla eteenpäin on vielä erittäin puutteellista**. Toiminta-alue hyötyisi mallin ottamisesta esim. nuorille suunnatusta Ohjaamo-toiminnasta, jossa tietyn väestöryhmän palvelutarpeet huomioidaan kokonaisvaltaisesti.

- Toimenpiteitä tulisi tehostaa entistä enemmän entistä varhaisempaan kotoutumiseen. Pitkällä tähtäimellä olisi tärkeää, että maahan muuttanut henkilö

pääsisi nopeasti osalliseksi yhteiskunnan toimintaan, jopa ennen suomen kielen oppimista tai kun oleskelulupapäätöstä vasta odotetaan. Tällöin **henkilö olisi alusta alkaen kiinni yksilön toimijuutta korostavassa ja tukevassa, toiveikkaassa, merkityksellisessä elämässä, jolloin voidaan välttää syrjäytymisestä, passivoitumisesta, toivottomuudesta, ahdistuneisuudesta, turvattomuudesta ja turhautumisesta johtuvia, kasaantuvia ongelmia.** Varhainen viestimme maahan muuttaneelle henkilölle tulisi siis olla se, että Suomessa saa ja tulee tehdä työtä tai olla muulla tavoin osallinen yhteiskunnan toiminnassa vaikkei vielä tiedettäisi, tuleeko henkilö jäämään Suomeen vakituisemmin. Nykyinen järjestelmämme ei tätä yksinomaan tue, ja pakotettu odottaminen osalliseksi pääsystä tuottaa paitsi passivoitumista ja toivottomuutta, myös kasvattaa turhaa epävarmuutta ja pelkoa työelämään siirtymisen osalta.

- **Terveyden, hyvinvoinnin, työ- ja toimintakyvyn kokonaisvaltainen arviointi, tukeminen, ylläpitäminen ja seuraaminen heti maahan muutosta alkaen ja jatkuen pitkäjänteisesti silloinkin, vaikka työllistyminen ei olisi heti mahdollista.** Terveyden ja hyvinvoinnin puutteet tulisi tunnistaa entistä paremmin ja niitä tulisi tukea ilman, että henkilön mahdollisuudet osallisuuteen estyvät. Osallisuutta edistäviä, yksilöllisiä toimia ja polkuja olisi keskeistä parantaa niille, joilla suora työllistyminen ei ole realistinen vaihtoehto.

- Lisäksi yksittäisiä tärkeitä keinoja: olemassa olevan osaamisen (tutkinnot ja pätevyydet) tunnistaminen ja tunnustaminen nykyistä nopeammin sekä nopeampi pääsy entistä yksilöidympään suomen kielen koulutukseen.

Muutoin Suomessa vallitseviin järjestelmiin kohdistuvat kehittämistoimenpiteet

- Työllistymisen esteenä on usein välitön ja välillinen syrjintä. Tähän ei voida vaikuttaa kotouttamalla Suomeen muuttaneita ihmisiä ja suuntaamalla toimenpiteitä heihin, vaan **suuntaamalla toimenpiteitä suomalaiseen yhteiskuntaan ja sen asenneilmapiiriin ja edistämällä "kaikki kotouttavat" -toimintakulttuuria**, jossa ymmärretään, että kaikki palvelut ja toimijat voivat edistää kotoutumista eli kiinnittymistä paikallisiin yhteisöihin. Ymmärrystä tulisi edistää siitä, että Suomeen muuttaneet ihmiset ovat osa suomalaista yhteiskuntaa ja väestöä, eivät yhteiskunnasta irrallinen ihmisjoukko. Kotouttaminen on käytännössä syrjäytymisen ja köyhyyden ehkäisemistä, ja kuten kaikki syrjäytymisen ja köyhyyden ehkäiseminen, se edellyttää useiden eri hallinnonalojen toimia ja yhteistyötä, jonka toteutumisessa on vielä kehitettävää.

- **Ammattilaisten kouluttaminen syrjimättömään ja kotouttavaan työotteeseen sekä maahanmuuttoon liittyviin erityiskysymyksiin** ja maahan muuttaneen henkilön kokonaisvaltaisen palvelupolun merkityksestä. Pitkällä tähtäimellä tilannetta hyödyttäisi, mikäli esim. sosiaali- ja terveysalan ammatteihin (ja jossain määrin myös sen ulkopuolisiin ammatteihin, esim. varhaiskasvatus tai suojeluala) johtaviin koulutuksiin olisi säännönmukaisesti sisällytetty osa-alue maahanmuuttoon, kotouttamiseen ja syrjimättömyyteen liittyen.

- **Työnantajia tulisi entistä enemmän tukea, rohkaista ja kannustaa Suomeen muuttaneiden henkilöiden työllistämiseen**. Ihmisten työllistymistä ja työelämävalmiuksia voidaan edistää "matchaamalla" entistä paremmin ihmisten yksilölliset taidot, työkyky ja työtehtävässä vaadittava osaaminen. Työnantajia

tulisi tukea myös entistä enemmän kriittisesti arvioimaan esimerkiksi kielitaitovaatimusten realistisuutta ja työpaikkakohtaisuutta, eli vaaditaanko kaikissa työtehtävissä virheetöntä suomen kielen taitoa, vai voisiko töistä suoriutua kiitettävästi myös vähemmällä kielitaidolla. Suomeen muuttaneiden ihmisten työllistymistä ei kuitenkaan edistetä korostamalla "maahanmuuttajuutta", vaan työpaikat tarvitsevat ensisijaisesti ihmisiä, joilla on tehtävään tarvittava osaaminen ja työkyky.

- Lisäksi yksittäisiä tärkeitä keinoja: nimetön työnhakuprosessi, strategiaan vieminen (esim. kunnissa/maakunnissa tavoite, että vieraskielisten työntekijöiden määrä vastaa vieraskielisten osuutta kaupungin asukkaista), julkisilla hankinnoilla työllistämisen malli.

Hallintojohtaja,
Pääjohtajan sijaisena — Kari Saarinen

Johtaja — Tuire Santamäki-Vuori